

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ЧАСТНОПРАВНИ НАУКИ“

АВТОРСКОПРАВНА ЗАКРИЛА НА БАЗИТЕ ДАННИ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.6. „Право“
докторска програма: „Право на интелектуална собственост“

Редовен докторант
Албена Петрова Добрева

Научен ръководител
проф.д.н. Живко Иванов Драганов

София, април 2025 г.

Дисертационният труд е обсъден на 01.04.2025 г. в катедра „Частноправни науки“, Юридически факултет, Университет за национално и световно стопанство и е налице положително решение на катедрен съвет за готовността му за защита пред научно жури.

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе на 01.07.2025 г. от 11,00 ч. в Университет за национално и световно стопанство, гр. София.

Материалите относно защитата са на разположение на всички заинтересовани лица и могат да бъдат намерени в сектор „Научни съвети и конкурси“ в УНСС, както и на интернет страницата на Университета за национално и световно стопанство, достъпна на следния интернет адрес:

<https://konkursi.unwe.bg/GraduatedCompetitors/DoctorDetails>.

СЪДЪРЖАНИЕ

I	Обща характеристика на дисертационния труд	4
§1.	Актуалност и значимост на изследването	4
§2.	Обект, предмет, цел и задачи на дисертационния труд	5
§3.	Методи на изследване	7
§4.	Научна новост на труда	7
§5.	Практическо значение на труда	8
§6.	Обем и структура на труда	9
II.	Съдържание на дисертационния труд	9
§1.	Увод	9
§2.	Първа глава	10
§3.	Втора глава	12
§4.	Трета глава	16
§5.	Заключение	26
III.	Основни научни приноси	27
IV.	Публикации по темата на дисертацията	28

I Обща характеристика на дисертационния труд

§1. Актуалност и значимост на изследването

Базите данни се явяват обект на интелектуална собственост както в правото на Европейския съюз, така и в правото на държавите - членки. Като съвременен високотехнологичен продукт с нарастващо значение в информационното общество те се ползват с правна закрила от Директива 96/9/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 11 март 1996 година за правна закрила на базите данни. С нея базите данни получават закрила както с авторско право поради оригиналност в подбора или подреждането на съдържанието, така и със специалното право на производителя на базата данни, така нареченото право *sui generis*. То е различно от общата закрила с авторското право и стои самостоятелно в йерархията на правата на интелектуална собственост. Двата режима на закрила могат да възникнат едновременно или напълно независимо един от друг.

Базите данни дават възможност за извличане на ново, квалифицирано знание от “суровите” данни, което обуславя добавената им стойност и е подтик за тяхното повсеместно разпространение и използване. Наличието на ефективна и хармонизирана правна закрила на базите данни в правото на ЕС е предпоставка за инвестиране в модерни системи за обработка и съхранение на информация и е важен фактор за функционирането на вътрешния пазар. Това обяснява защо базите данни се превръщат в един от основните резултати от интелектуална дейност, които се ползват с правна закрила в това право.

Същевременно базите данни изискват по-подробно и самостоятелно проучване, представлявайки особен интерес като обект на правно регулиране. Родството и приемствеността им със сборните произведения е само отправна точка за тяхното еманципиране до нов обект на правна закрила в авторското право. Характеризирането им като ново поколение сборни произведения е свързано с новопоявилата се през втората половина на XX век техническа възможност да вместят неограничено количество данни от различни предметни области, годни да бъдат физически съхранявани в цифров вид. Те могат да съдържат както закриляни

с авторско право произведения, така и незакриляни с него данни и материали, закрепени в някаква обективна форма с разнообразни изразни средства. Поддръждането им по систематичен или методичен начин е изискване, обусловено от техническата им функция за съхранение, обработка и извличане на информация чрез индивидуален достъп по електронен или друг път. Единствен критерий за закрила с авторско право е базите данни да представляват собствено интелектуално творение на автора с оглед на подбора или поддръждането на тяхното съдържание. Дори когато не покриват този критерий, те изискват съществени човешки, технически и финансови ресурси, което налага въвеждане на закрила с особеното *sui generis* право. Така анализът на идентифицираните технически и икономически характеристики на базите данни не само подчертава различието им от литературните произведения, към които ги приобщават международното авторското право, правото на ЕС и българският Закон за авторското право и сродните му права. Но и прави видима закономерната им връзка със съществуващия уникален двустепенен режим на правната закрила в ЕС, който дисертационният труд изяснява в детайли.

§2. Обект, предмет, цел и задачи на дисертационния труд

Обект на изследване са базите данни като нематериално благо в правото на ЕС в двата му съществуващи режима - авторскоправен и този с особеното *sui generis* право на производителя на бази данни. Предмет на изследване са разпоредбите на Директива 96/9/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 11 март 1996 г. за правна закрила на базите данни и съответните разпоредби на Закона за авторското право и сродните му права в българското право, както и на международните актове в областта на правото на интелектуална собственост (Бернска конвенция, Споразумение ТРИПС, Договор на СОИС за авторското право) и в правото на отделни държави - членки на ЕС и извън него (САЩ, Австралия, Обединено кралство, КНР и др.), касаещи правната закрила на базите данни; теоретичните изследвания и правоприлагането в тази област. По - специално всестранино са изяснени въпросите на легална дефиниция; обхвата на закрилата; критериите за предоставянето на тази закрила; носителите на авторско и *sui generis* право; съдържанието на правото - отделните правомощия на носителя на авторското и *sui generis* правото и свободното използване на базите данни; правата

на законните ползватели на базите данни, въпросите за усъвършенстване на относимите разпоредби и тенденциите в правната закрила. Не са в обхвата на този труд въпросите на правната защита на базите данни, осигуряваща предотвратяване и санкциониране на нарушенията на изследваното право. Тези защитни средства за превенция и срещу нарушения на правата са общи за всички закриляни обекти на интелектуална собственост, разглеждани са от други автори и затова изследването им няма да допринесе за постигането на целите и задачите на труда. По същите съображения не са изследвани и сделките, на които базата данни може да бъде предмет. Фокусът на изследването е върху правната закрила в тесен смисъл.

Целта на работата е да се изясни актуалното състояние и основните проблеми и противоречия в правното регулиране на отношенията, възникващи във връзка със създаването и използването на базите данни чрез разкриване на правната природа на двата режима на правна закрила на базите данни в правото на Европейския съюз, а именно авторско - правна закрила и особената *sui generis* закрила на производителя на бази данни като особено право на интелектуална собственост. Целта се постига чрез решаване на няколко основни задачи:

- изследване на генезиса на материалния обект “база данни” като икономически и технически феномен, довел до възникването на правна закрила на базите данни;

- исторически и сравнително-правен анализ на възникването и развитието на правната закрила на базите данни в правото на Европейския съюз;

- изследване на закономерното и особеното в двата режима на закрила на базите данни чрез анализ на елементите на тази закрила: принципи, обект, субект, носители, съдържание, както и на връзките между тях;

- изясняване на критериите за поражение на закрила с авторско право и право на производителя на базите данни като особено право на интелектуална собственост чрез връзката им с носителите на правото и съдържанието на субективното право;

- изследване и разкриване на онези същностни белези на правото *sui generis*, които го характеризират като право на интелектуална собственост, както и на тези, в които се проявява неговата уникалност, своеобразие, независимост и

самостоятелност; извеждането на обобщения чрез обединяване на общото, инвариантното и същественото в изследвания предмет;

-цялостен анализ на съдебната практика на Съда на европейския съюз в областта на правната закрила на базите-данни, както и на отделни държави в Съюза и на други държави извън ЕС, в обхват, оправдан от целта на изследването;

-анализ и оценка на българското законодателство и съответствието му с Директива 96/9/ЕО;

-извеждане на предложения за усъвършенстване на българското законодателство в областта на правната закрила на базите данни;

- разкриване на тенденциите в правната закрила на базите данни.

§3. Методи на изследване

Използвани са както общонаучните методи на изследване (исторически, системен, диалектически), в т.ч.логическите методи (дедукция, индукция, аналогия), така и частнонаучните методи - сравнително-правен, формално-юридически, метод на правното моделиране, тълкувателни методи (историческо, систематично, логическо, езиково, разширително и ограничително тълкуване). Съобразено е действащото законодателство към 31.03.2025 г. и наличната към този момент тълкувателна практика на Съда на Европейския съюз и на отделни държави - членки, включително и Република България.

§4. Научна новост на труда

В обхвата на по-широк изследователски интерес периферно са засягани отделни аспекти на правната закрила на базите данни. В правната ни доктрина липсва цялостно задълбочено изследване на правната закрила на базите данни в правото на ЕС. Библиографска рядкост са в нашата литература дори отделни статии, в които фокус на изследването да е правната закрила на базите данни. Това е крайно недостатъчно на фона на тяхната значимост в информационното общество. На практика отсъства българска следа в нестихващия правен дебат на ниво Европейски съюз относно настоящето и бъдещето на Директива 96/9/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 11 март 1996 година за правна закрила на базите данни. В качеството си на първото комплексно проучване на правната

закрила на базите данни в правото на ЕС у нас, настоящият труд изследва и най-актуалните изменения в правната уредба. Те са факт по силата на нарочни разпоредби в Директива (ЕС) 2019/790 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 г. относно авторското право и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО, както и на Регламент (ЕС) 2023/2854 на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2023 година относно хармонизирани правила за справедлив достъп до данни и за тяхното използване и за изменение на Регламент (ЕС) 2017/2394 и Директива (ЕС) 2020/1828. Трудът анализира и тенденциите в правната закрила на базите данни, произтичащи от развитието на технологиите и продължаващите усилия за задълбочаване на интеграционните процеси в рамките на ЕС. Закономерните връзки на обекта на правна закрила с актуални технологии като интернет на нещата, системи за изкуствен интелект и с феномена големи данни, дават основание да се направят собствени изводи за влиянието им върху бъдещето на правната закрила на базите данни в правото на ЕС.

§5. Практическо значение на труда

Дисертационният труд предлага систематизирано, комплексно и подробно изследване на правната закрила на базите данни, което разгръща в логична последователност изследваната тема – от генезиса на обекта база данни като икономически и технически феномен, довел до възникването на правната му закрила, през класификацията на базите данни и изясняване на техническата им същност и икономическо значение за развитието на икономиката и знанието, процесът на приемането на Директива 96/9/ЕО в неговата противоречива динамика, транспониране и въздействие на Директивата за базите данни в страни извън ЕС, установените в правото на ЕС два режима на закрила - авторско правна и *sui generis* - чрез изясняване на техният обхват, въпросите на легалната дефиниция, носителите на авторското право, времетраенето на правото и ограниченията от изключителните правомощия, съдържанието на имуществените и неимуществените права, срок на закрила, правата на законните потребители, практиката на Съда на ЕС, спорните въпроси в практиката и доктрината по отделни разпоредби на Директива 96/9/ЕО, до тенденциите в правната закрила. Ето защо резултатите от изследването могат да бъдат припознати като научна

основа за задълбочаване на научните изследвания на двата режима на правна закрила на базите данни в правото на ЕС. Трудът може да се ползва от практикуващите юристи за по-задълбочено осмисляне, анализ и решаване на конкретни казуси, включително във връзка с превенцията и защитата на правата на носителите на авторско и *suī generis* право. Възприемането на предложенията *de lege ferenda* биха се отразили положително на усъвършенстването на уредбата на правната закрила на базите данни, а разкриването на тенденциите в нея биха могли да провокират интердисциплинарните изследвания, чиято полезност за развитието на тази област на правото е безспорна.

§6. Обем и структура на труда

Дисертационният труд се състои от 246 страници, от които 234 страници е основния текст. Съдържанието е йерархически структурирано както следва: увод, три глави с раздели и точки, заключение и библиография. Библиографията съдържа списък със 124 литературни източници, от които 25 на български, 6 на руски, 82 на английски, 7 на френски и 4 на други езици (датски, немски и холандски). Направени са 883 бележки под линия.

II. Съдържание на дисертационния труд

§1. Увод

Встъпителните думи в увода представят базите данни като сравнително нов обект на правна закрила в авторското право и същевременно подчертават родството и приемствеността им с друг традиционен обект на авторскоправна закрила - сборните произведения. Идентифицирани са относимите международни актове - Конвенция за закрила на литературните и художествени произведения, Споразумението относно свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост, Договор на Световната организация за интелектуална собственост за авторското право и Директива 96/9/ЕО на

Европейския парламент и на Съвета от 11 март 1996 г. за правна закрила на базите данни, която едновременно хармонизира закрилата на авторските права върху базите данни в рамките на ЕС и създава ново *sui generis* право на закрила срещу незаконното извличане или повторно използване на съдържанието на базите данни.

§2. Първа глава

Първа глава е посветена на възникването и развитието на правната закрила на базите данни и се състои от осем взаимосвързани раздела, логическата подредба на които цели последователен анализ на историческата необходимост, извикала на дневен ред правната им закрила; възникването и развитието на тази закрила и регламентацията и в правото на ЕС, структура, предмет и цели на Директива 96/9/ЕО; транспонирането и; въздействието на Директивата в страни извън ЕС.

Раздел първи проследява възникването и развитието на базите данни като икономически феномен. Изяснява се тяхното значение като източник за създаване на нови знания, придаващо “добавена стойност” на данните. Анализът на концепцията за т.нар. “информационното общество” е подчинен на визията за базите данни като негов основен градивен елемент.

Втори раздел е посветен на техническата характеристика на базите данни. Спецификите на правната закрила на бази данни са обусловени от тяхната техническа природа. Тя съществено ги отличава от литературните произведения, сред които ги нарежда международното и българското авторското право. Затова и са изяснени основните понятия, терминология и принципи от теорията и практиката на базите данни като клон на компютърните науки. Това е важно, защото правното разбиране за базите данни е отражение на тяхната техническа същност, а именно: а).данни - съдържанието на данните в базата данни осигурява този елемент; и б).интелигентен инструмент за данни - в случаите на електронните бази данни това е компютърна програма, специално написана за управление на определен тип или модел база данни. Подчертано е, че системно-структурния подход разглежда базите данни като информационна система, състояща се от две относително автономни подсистеми - подсистема бази данни и подсистема за обработка на информацията, известна като Система за управление на бази данни

(СУБД). Този подход се подкрепя от анализа на практиката на СЕС и доказва своята адекватност в изследването - например във връзката му с обхвата на закрилата - тя не се разпростира върху подсистемата за обработка на информацията, а така също и в анализа на тенденциите - например при обосноваване на тезата, защо срещаният в литературата израз “бази данни с изкуствен интелект” е неточен.

В трети раздел е извършена класификация на базите данни с акцентирано практическа насоченост. Нейната задача е да ги обособи по определени, общи за групата признаци, практически най-значимият от които е обективната форма на базите данни. Според нея те се делят на електронни и неелектронни, понякога наричани аналогови (т.е. бази данни във всяка друга форма освен електронна форма). Групирането според съдържанието на включените в нея елементи, според структурата на данните, според дизайна на базата данни, според лицето, което ги създава и според концептуалните им характеристики, има за цел да улесни техният всестранен анализ и онагледи практическото значение на класификацията.

Четвърти раздел представя детайлен анализ на възникването и развитието на правната закрила на базите данни в правото на ЕС. Развитието на правната идея за еманципирането на базите данни от сборните произведения до самостоятелен обект на закрила е проследена както в политическите документи като “Зелената книга за авторското право и предизвикателството на технологиите”, така и в доктрината и в съдебната практика. Изведена е есенцията на доктрината “sweat of the brow” в Common law, която изиграва важна роля в траекторията на закрилата на базите данни, включително и в Европейския съюз. По този начин е отразена динамиката на закрилата в двете класически правни традиции - континенталната и англо-саксонската. Анализирани са обстойно делата *Le Monde v. Microfor* на Касационния съд на Франция, *Van Dale v. Romme* на Върховният съд на Холандия и *Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc.*, 1991 - на Върховния съд на САЩ, които оказват решаващо въздействие върху Европейската комисия. Те катализират осъзнаването, че традиционното авторско право, оставяйки същността на базата данни незакриляна, а именно, съвкупността от събраните данни, не стимулира инвестирането в тях като важно средство за развитието на информационния пазар в Общността. Това би било възможно само ако се въведе стабилен и уеднаквен режим на правна закрила на производителите на бази данни.

Проследени са в детайли измененията в първоначалния проект на ЕК, отразили траекторията на продължителния и компромисен процес, в резултат на който на 11 март 1996 г. Директива 96/9/ЕО е окончателно приета.

В пети раздел - за основните режими на правната закрила на базите данни, е направен сравнителен и исторически преглед на съществуващите режими в различни държави от континенталната и англо-саксонската правни традиции. Прегледът включва както държави, които следват доктрината “sweat of the brow”, така и тези, чиято правна традиция следва континенталната. Изтъкнат е оригиналният европейският принос към идеята за правна закрила на производителя на бази данни. А това са „каталожното правило“ в скандинавското законодателство за авторското право и нидерландското право “защита на писанията”.

В шести раздел пунктуално се проследява противоречивият процес на приемане на Директива 96/9/ЕО и логичият му завършек в един трудно постигнат консенсус. Проследен е целият дебат на политическо и правно ниво, започнал през 1988 година с приемането на Зелената книга за авторското право и предизвикателството на технологиите и завършил с приемането на Директива 96/9/ЕО.

Седми раздел има за цел запознаване със структурата, предмета и целите на Директивата. Очертава се систематиката на установените два режима на правна закрила в Директива 96/9/ЕО, всеки от които закриля обект, дефиниран в чл. 1, параграф 2 - базата данни, но с различни: критерии за възникване на закрилата, субекти, предмет и съдържание. Пояснено е, че двата режима на закрила могат да възникнат едновременно или напълно независимо един от друг.

Раздел осми прави преглед на транспонирането на Директива 96/9/ЕО в отделните държави - членки и въздействието и в правните системи на страните от Европейско икономическо пространство. Обърнато е специално внимание на този процес в България.

§3. Втора глава

Авторскоправната закрила на базите данни е изследвана във втора глава.

Раздел първи е посветен на основополагащия въпрос за легалната дефиниция в член 1, параграф 2 от Директива 96/9/ЕО, която определя базата данни като сборник от самостоятелни произведения, данни или други материали, подредени по систематичен или методичен начин, индивидуално достъпни по електронен или друг път. Извършен е обстоен анализ на всички тези концептуални характеристики на легалната дефиниция в тяхното единство и взаимовръзка. Присъщите и противоречия се дължат както на разнообразието в предметната област, така и на физическите, технически и правни характеристики на възможните елементи от съдържанието на базата данни. Разпознат е функционалният критерий за дефиниране на термина база данни. Съобразно доктриналните становища и съдебната практика на СЕС са изведени основните трудности пред определянето на даден обект като база данни по смисъла на Директивата. Някои от тях са катализирани от развитието на технологиите. Законодателното отражение на една от тях е нарочата разпоредба на чл.43 от Регламент (ЕС) 2023/2854 на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември, 2023 година, относно хармонизирани правила за справедлив достъп до данни и за тяхното използване и за изменение на Регламент (ЕС) 2017/2394 и Директива (ЕС) 2020/1828 (Акт за данните). Според нея, базата данни *ex lege* няма да бъде закриляна с правото *suī generis*, когато данните са получени от или генерирани от свързан продукт или свързана услуга, попадащи в обхвата на този Регламент, по-специално във връзка с членове 4 и 5 от него.

Втори раздел - обхват на авторскоправната закрила, изяснява връзката и с критерия “създаване”, тоест, тя закриля структурата на базата данни, въплътени в подбора или подреждане на съдържанието, ако те представляват собственото интелектуално творение на автора. Подчертано е, че единственият меродавен критерий за определяне дали дадена база данни отговаря на условията за закрила с авторско право, е този на оригиналността, в смисъл на авторско, собствено интелектуално творение. Изяснено е, че закрилата не се прилага за съдържанието на базата данни и не накърнява правата върху това съдържание. Засегнати са въпросите за изключителните права на автора и изключенията от тях: за лични цели, за образователни и научни цели, за целите на обществената сигурност или за административни или съдебни производства. Анализирани са подробно актуалните изменения в изключенията по силата на разпоредби на Директива (ЕС) 2019/790 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 г. относно авторското право

и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО и от какво те се налагат - във връзка с адаптирането им към новите видове употреби в цифровата и трансгранична среда в областта на научните изследвания, иновациите, образованието и опазването на културното наследство. Засегнат е въпросът за продължителността на срока на закрила с авторското право.

Раздел трети се спира подробно на авторскоправната закрила на базите данни в Закона за авторското право и сродните му права. В “общи положения” като **първа точка** е представено систематичното място на тази закрила в ЗАПСП. Във **втора точка** се изследват обхватът на авторскоправната закрила - въпросите за обекта на закрила, възникване на субективното авторско право за автора, носителя на авторското право, презумпцията за авторство, съавторството върху база данни, съдържанието на авторското право като съвкупност от отделни правомощия, свободното използване на произведения в хронологията на трите последователни вълни от транспониране на отделни разпоредби, времетраенето и наследяването на авторското право. Чрез съдържателната връзка на три свързани разпоредби, а именно: чл. 3, ал.2, т.3 от ЗАПСП, чл. 11 от ЗАПСП и §2, т.13 от ДР, разкрита при систематичното им тълкуване, се откриват специфичните белези и предпоставката (критерият) за възникването на авторскоправната закрила в лицето на този, който е извършил подбора или поддръждането на включените в базата данни произведения и/или материали. Анализира се връзката между създаването на базата данни, което е свързано с възникването на субективното авторско право и обективната им форма. Тази връзка е намерила израз в изискването в чл.3, ал.1 от ЗАПСП произведението да е “изразено по какъвто и да е начин и в каквато и да е обективна форма”. Отчетено е, че при база данни, създадена в рамките на трудовото правоотношение, носител на авторското право е работодателят, съгласно чл.14 от ЗАПСП, което е специфично само за базите данни и компютърните програми и е отклонение от правилото на чл. 41, ал.1 от ЗАПСП. Посочено е общото и специфичното в съдържанието на авторското право върху бази данни като съвкупност от отделни правомощия. Уредбата на свободното използване на базите данни в ЗАПСП е детайлно анализирана чрез хронологично проследяване на последователните изменения през 2002, 2018, 2023 години и чрез наложилите ги причини, а именно, транспониране на разпоредби на Директива 2001/29/ЕО и Директива 2019/790 (използване чрез „извличане на информация от текст и данни“). Разгледани са въпросите за времетраенето, началото на срока и

наследяването на авторското право при базите данни. Анализът дава основание за извод, че в съдържателно и формално отношение, с някои малки изключения, разпоредбите на Директива 96/9 са транспонирани в българското законодателство точно. Независимо от това критичният преглед на позитивната уредба дава основание, в отделна **трета точка**, да се изведе предложение де леге ференда, предизвикато от необоснованото различно третиране на служебното и трудовото правоотношение. Предложената нова редакция на чл. 14 от ЗАПСП е следната: “Чл. 14. Ако не е уговорено друго, авторското право върху компютърни програми и бази данни, създадени в рамките на трудово или служебно правоотношение, принадлежи на работодателя, съответно - на органа по назначаването”.

Последният, **четвърти раздел** от Втора глава е посветен на практиката на Съда на ЕС. Обоснован е следваният в дисертационния труд подход на анализ на съдебната практика, обусловен от желанието да се проследи приносът на СЕС еволюционно, като се възползва от уникалното предимство на един ретроспективен поглед. Синтезирани са най-важните изводи от представения съдебен казус по делото *Football Dataco Ltd and others v Yahoo! UK Ltd And others*. Те се състоят в приемането, че интелектуалните усилия и умения, вложени в създаването на данни не следва да се отчитат с оглед преценката дали съдържащата ги база данни се ползва със закрила с авторското право съгласно Директива 96/9”. Следователно, по смисъла на член 3, параграф 1 във връзка със съображения 9, 10 и 12 от Директивата, понятията „подбор“ и „подреждане“ не се отнасят до усилията и уменията в създаването на базата данни, а до тези от тях, вложени в оформянето на нейната структура и затова е ирелевантно дали споменатият подбор и подреждане съществено допълват тези данни, както и дали за целта са вложени значителен труд и умения. Дори посоченият единствено валиден критерий обаче не може да се счита за изпълнен, когато изготвянето на базата данни трябва да бъде съобразено с технически съображения, правила или изисквания, които не оставят място за творческа свобода. От това решение още става ясно, че СЕС не толерира различни от посочения в член 3, параграф 1 от Директивата, т.е. от оригиналността, критерии в национално законодателство, дори такива традиционно да са съществували до транспонирането и в него.

§4. Трета глава

Трета глава е посветена на закрилата с особеното *sui generis* право.

Раздел първи се концентрира в обосноваване на тезата, защо *sui generis* правото трябва да се разглежда като особено право на интелектуална собственост. Стъпвайки на общотеоретичното значение на този термин се доказва тезата, че терминът *sui generis* и в Директива 96/9/ЕО се използва, за да означаи едно право, отличаващо се със своите специфични признаци, които са изведени. А те са: *независимост* на закрилата от тази с авторското право (чл.7, пар.4 от Директивата); *своеобразие* - въвеждане на собствен, инвестиционен критерий и неприложимостта на критерия за оригиналност за осигуряване на правна закрила и (чл.7, пар.1 от Директивата); *самостоятелност*, проявяваща се както във възможността за паралелното и съществуване с други режими на правна закрила като авторско право, патентно право, търговска тайна, търговски марки, промишлени образци, търговска марка, нелоялна конкуренция, така и в неговата приложимост както върху оригинални, така и върху неоригинални бази данни; *уникалност*, състояща се в предоставяне на несвойствена на други обекти закрила на производителя на бази данни да не допуска неразрешеното извличане и/или повторното използване на цялата или на съществена част от съдържанието на тази база данни (чл.7, пар.1 от Директивата). *Sui generis* закрилата, за разлика от авторското право, не изисква оригиналност в подроба или подреждането на съдържанието, нито творческо създаване. Присъщ на този правен режим е друг критерий за закрила и той е инвестицията. В качеството си на критерий за закрила инвестицията е насочена в придобиването, проверката или оформлението на съдържанието на базата данни и се отличава със същественост в количествено или качествено отношение. Производителят, за разлика от автора, разполага само с имуществени, но не и с неимуществени права.

Същевременно е застъпено и обосновано разбирането, че въпреки тези специфични признаци *sui generis* правото е право на интелектуална собственост. Това е постигнато с извеждането на обобщения чрез обединяване на общото, инвариантното и същественото в изследвания обект. Правото *sui generis* доказва родствената си връзка с другите права на интелектуална собственост чрез съдържанието на правомощията (да се използва обекта на закрила, да се даде

разрешение за използването му и да се противодейства на незаконна употреба), техния изключителен характер; осигуряване на ограничена във времето закрила - 15 години от момента на завършване на производството на базата данни; способите за реализация на защитата на правото.

Обстоятелството че правото *sui generis* се разпростира както върху оригинални, така и върху неоригинални бази данни, допълва и финализира неговата характеристика като най-удачно за целите на закрилата на този толкова специфичен обект на правото на интелектуална собственост, каквито са базите данни.

В **раздел втори**, посветен на обхвата на закрилата с особеното *sui generis* право, е извършен анализ на разпоредбите на членове 7-11 от Директива 96/9. Всестранно е изяснен обектът на закрила, а именно, инвестицията в базата данни и нейното естество, както и критериите за закрилата и в чл.7, параграф 1 от Директивата, които изключват инвестициите в създаването на данни или друго съдържание от базата данни; субектът на закрила - производителят на базата данни; съдържанието на закрилата, изразяваща се в наличието на две особени и самостоятелни имуществени правомощия: право на извличане на цялата или на съществена част от съдържанието на базата данни и право на повторно използване на цялата или на съществена част от съдържанието на базата данни; естеството на тези правомощия през призмата на доктриналните тълкувания и съдебната практика; случаите на свободно използване или изключенията от правото; действието по отношение на лицата; правното положение на законния ползвател и срокът на закрила. Изяснено е, че възможността базите данни да бъдат потенциално закриляни *ad infinitum* поради непрекъснатото си актуализиране, заложена в чл.10, пар.3 от Директивата с предоставянето на нов, самостоятелен срок на закрила, влиза в противоречие с принципа за срочност на закрилата, поради което и е отделено специално внимание и са разгледани различни варианти за разрешаването на проблема. Многогранно са изяснени най-конфликтните понятия и термини в Директива 96/9/ЕО, идентифицирани в теорията и съдебната практика. Това са понятието за “законен ползвател” и “съществена инвестиция”, “съществената част”, “несъществена част”, “извличане”, “повторно използване”, “постоянно пренасяне” и “временно пренасяне”. Разгледани са най-актуалните изменения в приложното поле на Директива 96/9/ЕО, произтичащи от новите

технологии, а именно проблемът с т.нар.машинно генерирани данни от технологията “интернет на нещата”. В частност има се предвид разпоредбата на чл.43 от Регламент (ЕС) 2023/2854 на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2023 година относно хармонизирани правила за справедлив достъп до данни и за тяхното използване и за изменение на Регламент (ЕС) 2017/2394 и Директива (ЕС) 2020/1828 (Акт за данните).

Раздел трети съдържа две точки. Първата е посветена на обхвата на закрилата и съдържа детайлен анализ на разпоредбите на българското право, по-точно тези в Глава Единадесета “а” от ЗАПСП, а именно чл. 93б-93з, регламентиращи правото на производителя на бази данни в българското право. Следвайки систематиката на ЗАПСП, последователно са анализирани въпросите за носителя на правото; съдържанието на правото; изчерпване на правото; колизия с други права; права и задължения на законните ползватели; изключенията от правото; времетраенето на правото. В съпоставителен план са изведени както приликите, така и разликите с разпоредбите на Директивата, с отделни разпоредби в правото на различни държави - членки и с авторскоправната закрила. Такива се забелязват в предпоставките за закрилата, носителя на правото, съдържанието на правото, продължителност на закрилата и специфични изисквания към закриляния обект. Накратко, предпоставка за възникване на закрилата не е критерият “творчество”, а “инвестицията”; носител на правото не е авторът, а производителят на базата данни; съдържанието на правото е по-ограничено; срокът на закрилата е значително по-кратък; закрилата не обхваща всяка база данни, която отговаря на дефиницията, но само “квалифицираната”, в смисъл тази, която показва съществена в количествено или качествено отношение инвестиция в придобиването, проверката или оформлението на съдържанието. Изследвани са внимателно както положителните примери, така и слабите страни на позитивната уредба, свързани най-вече с неточното транспониране на отделни разпоредби от относимите директиви, например от Директива 2001/29 и Директива 2019/790. Именно слабите страни, изведени в резултат на обстойния критичен анализ на съществуващите разпоредби, дават основание за обособяването в отделна **втора точка** в този раздел на предложения *de lege ferenda*. Те засягат голяма част от разглежданите разпоредби в ЗАПСП и са формулирани конкретно, с предложените нови редакции. От привеждане с точния смисъл и съдържание на чл.7, параграф 1 от Директива 96/9/ЕО, изискваща инвестиция “за придобиването, проверката или

оформлението на съдържанието”, вместо неточният израз “събирането, сверяването или използването на съдържанието на база данни”, се нуждае разпоредбата на чл. 93в, ал.2 от ЗАПСП. В разпоредбата на чл. 93г от ЗАПСП следва да се отрази обстоятелството, че не само продажбата, но и всички други позволени сделки, с които се прехвърля собствеността върху оригинала на произведението или на екземпляр върху него, биха довели в резултат до изчерпване на правото. Към територията на държавите - членки на Европейския съюз следва да се допълни и тази на другите държави - страни по Споразумението за Европейското икономическо пространство, които неоснователно са изпуснати. В допълнение проблемите в тази разпоредба, изведени във връзка със заглавието на чл. 93г от ЗАПСП, могат да се преодолеят, като то се промени от “Прекратяване на правото” на “Прекратяване на правото на разпространение”. Така заглавието на разпоредбата ще се уеднакви с употребата с други места в ЗАПСП, където се урежда правния институт на изчерпване на правото, в частност чл. 18а от ЗАПСП. В чл. 93е, ал.2 от ЗАПСП, където е уредено изрично правото на законния ползвател да извлича и/или повторно използва несъществена част от съдържанието на базата данни, е изпуснато обстоятелственото пояснение “в качествено или количествено отношение”, съдържащо се в текста на чл.8, пар.1 от Директива 96/9. Този израз служи за допълнителна квалификация на начина, по който е дефинирано правото на законния ползвател за извличане и повторно използване на несъществените части от базата данни. Това е отчетено при формулираното предложение за изменение в този смисъл. В чл.93з, ал.3 от ЗАПСП следва да се въведе изискването към същественото изменение по чл. 10, параграф 3 от Директивата, в смисъл, то да е “резултат от натрупване на последователни добавки, заличавания или изменения”.

Проблемите, които възникват или биха могли да възникнат в сферата на изключенията от особеното право на производителя, са свързани с транспонирането на новите изключения за определени категории използване, а именно, за научни цели при извличане на информация от текст и данни, в рамките на цифрови и трансгранични преподавателски дейности и за опазване на културното наследство. Трябва да се отстранят недоразуменията, които предизвиква сегашната редакция на текста с думата “информация” и тя да се замени с “данни”. Заглавието на разпоредбата на чл.26е, ал.1 „Автоматизиран анализ на текст и информация“ следва да се приведе в съответствие с чл.2, т.2 от

Директива 2019/790, което се отнася и до текста на легалната дефиниция в §2, т.3а на Допълнителните разпоредби на ЗАПСП. При това положение чл.26е, ал.1 би придобил следната редакция:

“чл.26е “ Извличане на информация от текст и данни ”

(1) Без съгласието на носителя на правото и без заплащане на възнаграждение при извличане на информация от текст и данни по реда на този член е допустимо използването на произведения и други обекти на закрила от лице, което разполага с правомерен достъп до тях”.

Легалната дефиниция в §2, т.3а на Допълнителните разпоредби на ЗАПСП би придобила следната редакция:

“Извличане на информация от текст и данни“ означава автоматизиран аналитичен способ, чиято цел е да анализира текст и данни в цифрова форма, за да се създаде информация, включваща, но без да се ограничава до това – модели, тенденции и взаимовръзки.

Би било полезно да се отстрани неправилната текстова редакция в чл. 26ж, ал.2, т.2 и в чл. 26и, ал.2, т.2 от ЗАПС като се въведе яснота, че възпроизвеждането се отнася за творческите бази данни, а пепратката към чл. 93в се отнася за инвестиционните.

Разпоредбата на чл. 26з би могла да се усъвършенства като от нея отпаднат спорните текстове. Предложено и обосновано е предложението от разпоредбата на чл. 26з, ал.4, т.1 от ЗАПСП да отпадне думата “излъчване”, вместо която да се предвиди “избразяване на екран”, както това е при компютърните програми.

От разпоредбата на чл. 26з, ал.4, т.2 следва да отпадне думата “синхронизация”, която внася излишна неяснота и би могла да породи много спорове, съответно - проблеми.

Четвърти раздел, съдържанието на който заема значителна част от трета глава, е посветен на анализ на практика на на Съда на ЕС в периода от 2004 до 2021 година включително, както и тази на различни съдилищата в държавите членки, свързана с тълкуване на особеното *sui generis* право. Това е обусловено от нейното количество, значението и за изясняване на характеристиките на обекта и точния обхват на тази нова *sui generis* закрила, както и формиращото и въздействие върху правоприлагането в държавите - членки. Анализът е тематично ориентиран и целенасочен върху приноса на всяко конкретно съдебно решение за изясняване на

най-конфликтните понятия и термини, посочени по-нагоре. През 2004 година от CEC са разгледани случаите *Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab*, Case C-46/02, ECLI:EU:C:2004:694; *Fixtures Marketing Ltd. v. Svenska Spel AB*, Case C-338/02, ECLI:EU:C:2004:696; *Fixtures Marketing Ltd v Organismos prognostikon agonon podofairou AE (OPAP)*, Case C-444/02, ECLI:EU:C:2004:697 и *The British Horseracing Board and Others v William Hill Organization Ltd*, Case C-203/02, ECLI:EU:C:2004:695, известни в литературата като “първи квартал” решения. В тях CEC възприема разширително тълкуване на термина “бази данни” и едновременно с това - стеснително тълкуване на термина “инвестиции за придобиването” на съдържанието на базата данни. Това води до ефект, известен в доктрината като “дихотомия създаване/получаване”. Изразява се в това, че CEC прави важно отграничение между „създаване“ и „придобиване“ на съдържанието на базата данни. Съгласно решенията изразът „инвестиция в придобиване на съдържанието“ на база данни трябва да се разбира като отнасящ се до ресурсите, използвани за търсене на съществуващи независими материали и събирането им в базата данни и не обхваща ресурсите, използвани за създаването като такива на независими материали. С една дума, инвестициите, вложени в процеса на създаването на данните са изцяло изключени от обхвата на закрилата *sui generis*.

Последвалите решения на CEC изясняват спорни доктринални тълкувания на важни понятия в Директива 96/9/ЕО, сред които и легалната дефиниция на база данни. Става дума за случаите *Directmedia Publishing GmbH v Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, Case C-304/07, ECLI:EU:C:2008:552; „Апис-Христович“ ЕООД срещу „Лакорда“ АД, C-545/07, ECLI:EU:C:2009:132; *Football Dataco Ltd and others v Yahoo! UK Ltd And others*, C-604/10, ECLI:EU:C:2012:115; *Football Dataco Ltd and Others v Sportradar GmbH, Sportradar AG*, C-173/11, ECLI:EU:C:2012:642; *Innoweb BV v Wegener ICT Media BV, Wegener Mediaventions BV*, C-202/12, ECLI:EU:C:2013:850; *Ryanair Ltd v PR Aviation BV*, C-30/14, ECLI:EU:C:2015:10; *Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH*, C-490/14, ECLI:EU:C:2013:850; и *CV-Online Latvia“ SIA v „Melons“ SIA*, C-762/19, ECLI:EU:C:2021:434.

Понятието за “съществена инвестиция” като критерий за закрила има равностойна тежест на понятието за оригиналност в авторското право и следователно всестранното му изясняване е една от задачите на изследването. Това понятие не е дефинирано в Директивата, съответно е предмет на изследователски

спорове и не е изненадващо, че е разпознато като едно от най-проблемните, с поляризирани позиции сред заинтересованите страни. Ето защо изследването се фокусира върху това, как и защо в конкретния контекст на фактите по анализирания казус СЕС квалифицира инвестицията като “съществена” или обратното, като за целта прилага количествен и/или качествен критерий.

Понятието “съществена част от базата данни” по смисъла на чл. 7, пар.2 от Директивата, както и на връзката му с понятието “съществена инвестиция”, е във фокуса на решението по делото Апис-Христович ЕООД срещу Лакорда АД. Тълкувайки тези термини СЕС приема, че когато базата данни е съставена от отделни модули (подгрупи), обемът на материалите, за които се твърди, че са извлечени и/или повторно използвани от един от тези модули, трябва да се сравни с общото съдържание на този модул, ако този отделен модул може сам по себе си да представлява база данни по смисъла на Директивата. В противен случай трябва да се направи сравнение между обема на материалите, за които се твърди, че са извлечени и/или повторно използвани от различните модули на тази база данни и общото ѝ съдържание. Това е въпрос на факт по конкретното дело, но дефиницията на база данни е толкова широка, че е вероятно модулът да може да отговаря на критериите за закрила отделно от цялата база данни, ако е изпълнено условието за “достатъчно съществена” инвестиция. Обстоятелството, че модулите могат да се продават отделно като независими продукти, не е решаващо, тъй като определението за база данни не се основава на търговски съображения, а на правни такива. Съдът потвърждава практиката си, че понятието за съществена част се отнася до размера на инвестицията за придобиването, проверката или оформлението на съдържанието, а не до количественото съотношение между отделни части от съдържанието на базата данни. Действителната стойност на материала не е важен фактор. Пренебрежимо малка в количествено отношение част от съдържанието на база данни може да бъде съществена част в качествено отношение, ако е имало голяма човешка, техническа или финансова инвестиция за придобиване, проверка или оформление на съдържанието на тази малка част.

Решението по дело Апис-Христович ЕООД срещу Лакорда АД има голямо значение и за тълкуване на термините “постоянното пренасяне” и “временното пренасяне” на цялата или на съществена част от съдържанията на база данни като действията, които характеризират извличането. Разликата между

„постоянно пренасяне“ и „временно пренасяне“ в член 7 от Директива 96/9 според СЕС е в продължителността на времето, през което материалите, извлечени от закриляна база данни, се съхраняват на носител, различен от тази база данни. В допълнение са анализирани и решенията на всички съдебни инстанции в България по делото Апис-Христович ЕООД срещу Лакорда АД, предвид че този казус е българският принос в тълкуването на правната закрила на базите данни в правото на ЕС.

Нарушението на особеното право на производителя на базата данни се извършва с действията “извличане” и “повторно използване”, поради което не е изненадващо, че тези именно термини често са повод на спорове и тълкуване от съдилищата, съответно - предмет на конкретния изследователски интерес. Анализът е насочен към изясняването на мотивите на съда по установяването на фактическия състав на деянията по “извличане” и “повторно използване” и тяхната съвместимост с приетото от СЕС “широко тълкуване” на тези два термина. Това е направено в контекста на отделни казуси като *The British Horseracing Board and Others, Directmedia Publishing GmbH срещу Albert-Ludwigs Universität Freiburg, Freistaat Bayern срещу Verlag Esterbauer GmbH, Football Dataco Ltd. v Sportradar GmbH, Innoweb BV v Wegener ICT Media BV and Wegener Mediaventions BV* и *CV-Online Latvia SIA v Melons SIA*. Установено е, че директният достъп до базата данни не е предпоставка за квалифициране на действията по “извличане” и “повторно използване” като нарушения на правото *sui generis*; “извличането” представлява всички „неразрешени действия на злоупотреба с цялата или с част от съдържанието на база данни“, независимо от естеството и формата на използвания оперативен способ (като например хипервръзки и метатагове); в обхвата на понятието “повторно използване” попадат и действия, състоящи се в изпращане чрез уебсървър на дадено лице до компютъра на друго лице по искане на последното на данни, предварително извлечени от съдържанието на закриляна от правото *sui generis* база данни; предоставянето в интернет на алтернативен достъп до закриляна база данни от „специална метатърсачка“ е “повторно използване” по смисъла на чл. 7 ал. 2 буква “б” от Директива 96/9. Анализирани са и мотивите на СЕС за изясняване на съдържанието на действията по постоянното или временното пренасяне на цялата или на съществена част от съдържанията на база данни в наличните към този момент съдебни решения. Отделено е специално внимание на последното по време решение по делото CV-

Online Latvia“ SIA v „Melons“ SIA, обусловено от направената с него промяна в досегашната практика на СЕС. Тя се състои в добавянето на още един, посочен като основен критерий за определяне дали е налице нарушение на правото *sui generis*, а именно - риска за възвръщаемостта на инвестицията чрез накърняване на приходите от използването на базата данни. Изяснени са основанията, които стоят зад тази доста изненадваща според някои автори промяна в практиката на СЕС.

Специално внимание е обърнато на въпроса, какво е правното положение на създател (а не производител) на база данни, която отговаря на легалната дефиниция в Директива 96/9/ЕО, но не покрива критериите за закрила нито от авторското право, нито от правото *sui generis* в същата. Той се поставя поради възприетата от СЕС “широка дефиниция” на термина база данни едновременно с дихотомията създаване/получаване. Това има този “вторичен” ефект, че се оформя една група от бази данни, отговарящи на дефиницията в чл.1, пар.2, но които не се закрилят нито от авторското право въз основа на глава II от Директивата 96/9/ЕО, нито от право *sui generis* въз основа на глава III от същата. Отговорът на този въпрос се извежда от анализа на делото *Ryanair Ltd v PR Aviation BV*. Според решението на СЕС по него, Директива 96/9/ЕО трябва да се тълкува в смисъл, че не е приложима към база данни, която не се закриля нито от авторското право, нито от правото *sui generis* въз основа на тази директива. От това следва, че член 6, параграф 1 и членове 8 и 15 от Директивата не са пречка съзателят на такава база данни да установи договорни ограничения за използването ѝ от трети лица, без да се засяга приложимото национално право. На фона на този казус е направена критична оценка на позитивната уредба във връзка с възможните негативни последици върху субекта на закрила и законните ползватели, които логично следват от така възприетото тълкуване.

Последният **раздел пети** в трета глава разглежда тенденциите в правната закрила на базите данни. Те са преценени във връзката им с развитието на технологиите, както и с продължаващите усилия за задълбочаване на интеграционните процеси в рамките на ЕС. Връзката “бази данни - технологии” е ясно изразена поради тяхната техническа същност и разнообразното естество на включените в съдържанието на базата данни и материали. Ето защо изследването на тази връзка заслужава обособеното си място. Поставен и изследван в труда е основният изследователски въпрос: дали “базите данни с изкуствен интелект”

могат да бъдат закрилян обект съгласно установените от Директивата 96/9/ЕО два режима за закрила, а именно, с авторско право и особено право *sui generis*. Авторът застъпва тезата, че самият израз “бази данни с изкуствен интелект”, който се среща в литературата, е неточен по посочените в изследването аргументи. Обоснован е изводът, че няма никаква пречка базата данни да включва генерирани от технологии за изкуствен интелект текстове, звуци, изображения, цифри, факти и данни; също така няма пречка инвестицията на производителя на база данни в системи за изкуствен интелект да бъде преценена като „съществена инвестиция“. Възможно е също така системата за изкуствен интелект да бъде използвана както за “създаване”, така и за “придобиването, проверката или оформлението на съдържанието“ и то в смисъла на съдебната практика на СЕС. Решаващо обаче в случая са не всички тези възможности, а фактът, че сама по себе си системата за изкуствен интелект не може да бъде елемент на подсистемата “база данни”, защото тя е външен за тази подсистемата елемент. Това предопределя извод, че и в двата варианта на инвестиране в система за изкуствен интелект - такава, която само генерира/създава в тесния смисъл и такава, която проверява и представя данните, а дори и в хипотеза, ако се инвестира едновременно и в двете, тази инвестиция няма да бъде закриляна по силата на *sui generis* правото. Що се касае до авторското право, там въпросът е решен еднозначно - установеният в Директива 96/9/ЕО и в правото на ЕС общ стандарт за предоставяне на авторскоправна закрила, а именно - стандартът за оригиналност, не предоставя възможност за закрила на бази данни, “създадени” от системи за изкуствен интелект. Автор може да бъде само човек.

Основният извод, който се поддържа във връзка със системите за изкуствен интелект е, че на този етап на развитието на технологията няма спешна нужда да се променя радикално цялата система и принципи на правото на интелектуална собственост. Но е желателно перманентно да се анализира възможното отражение на новите технологии върху правната рамка, с цел своевременното и актуализиране, след внимателна преценка на подобна необходимост.

Засегната е възможната връзка на изследвания предмет с един друг съвременен феномен, а не технология, който има потенциала за по-радикално въздействие върху правната закрила на базите данни, каквато тя е в момента. Това е феноменът “големи данни”. Всъщност, тяхното отражение върху технологията

“бази данни” е реално и несъмнено. Използван е прогностичен подход за начина, по който може да се отрази основното противоречие в разглеждания феномен върху правната рамка в изследваната област. А то е противоречието между скоростта, с която нараства обемът на големите данни и състоянието на технологиите за тяхната обработка. Разгледани са аргументите “за” и “против” за изключването на големите данни от обхвата на правната закрила на базите данни и е формирано собствено заключение за целта.

§5. Заключение

Заключението систематизира изводите, формулирани в отделните структурни единици на дисертационния труд, подчертавайки защо базите данни представляват значително предизвикателство като обект на правно регулиране, наложило въвеждането на двустепенен режим на тяхната правна закрила в правото на Европейския съюз.

Изследването на генезиса на обекта база данни като икономически и технически феномен, довел до възникването на правната му закрила, е предпоставка за разкриване на същността му като обект на граждански правоотношения. Историческият преглед на правната закрила на базите данни позволява да се разбере, защо базите данни се закрият от авторското право като сборни произведения. От своя страна изясняването на юридическата природа на правото *suī generis* през призмата на общотeorетично значение на този термин подчертава неговата уникалност, своеобразие, самостоятелност и независимост в сравнение със съществуващите права и режими на закрила. Същевременно е наложена тезата, че това е особено право на интелектуална собственост, въпреки че стои самостоятелно в йерархията на правата на интелектуална собственост.

III. Основни научни приноси

Дисертационният труд съдържа следните основни научни приноси:

1. Трудът представлява научна новост за правната ни литература в качеството си на първото самостоятелно монографично изследване у нас, посветено на проблемите на правната закрила на базите данни в правото на ЕС и в България.

2. Прилагането на интердисциплинарен подход и знания при изясняването на обекта на правна закрила и свързания с това по-многогранен и пълноценен анализ на основополагащи понятия за изясняването на двата правни режима на закрила на базите данни.

3. Детайлно изследване на появата на обекта бази данни като икономически и технически феномен, както и генезисът на идеята за правната му закрила; исторически и сравнителен анализ на траекторията на нейното закрепване в правото на ЕС;

4. Подробен сравнителен анализ на двете основни форми на юридическия живот, а именно правната доктрина и съдебната практика, значителни по обем и разнообразни по съдържание. Логическата им подредба в изложението прави видими влиянието на двете класически традиции - континенталната и англосаксонската, върху актуалното състояние и динамиката в правната закрилата на базите данни;

5. Изчерпателен преглед и анализ на всички постановени до този момент от СЕС решения по преюдициални запитвания в съответствие с член 267 от ДФЕС. Систематичната и методична подредба на изложението в тази му част предлага цялостно изложение на тълкувателната практика по основополагащи въпроси, като този за легалната дефиниция на базите данни и най-конфликтните концепции, понятия и термини в Директива 96/9/ЕО, като дихотомията “създаване/получаване”, “съществена инвестиция” и “съществена част от база данни”; “извличане”, “повторно използване”, “постоянно пренасяне” и “временно пренасяне”. Изяснени са проблемите, представляващи “изненадващ” и нежелан “страничен” ефект за субекта на закрилата и за законните ползватели, които

произтичат от разширителното тълкуване на термина “бази данни” в легалната му дефиниция едновременно с приемането на дихотомията “създаване/получаване”;

6. Изясняване на специфичните, но и на общите признаци на *suī generis* правото, които, чрез обединяване на общото, инвариантното и същественото, го характеризират като право на интелектуална собственост. Обосноваване на авторската теза, че правото *suī generis* е най-удачно за целите на закрилата на този толкова специфичен обект на закрила, каквито са базите данни, разпростирайки се както върху оригинални, така и върху неоригинални бази данни.

7. Комплексно изследване и анализ на обекта, субекта и съдържанието на авторското право и на правото на производителя на бази данни в относимите разпоредби в ЗАПСП. Анализ и оценка на тяхното транспониране у нас с оглед постигането на дължимия резултат.

8. Извеждане на предложения за усъвършенстване на българското законодателството и в двата му режима на закрила на базите данни, основан на критичната оценка на слабостите в позитивната уредба.

IV. Публикации по темата на дисертацията

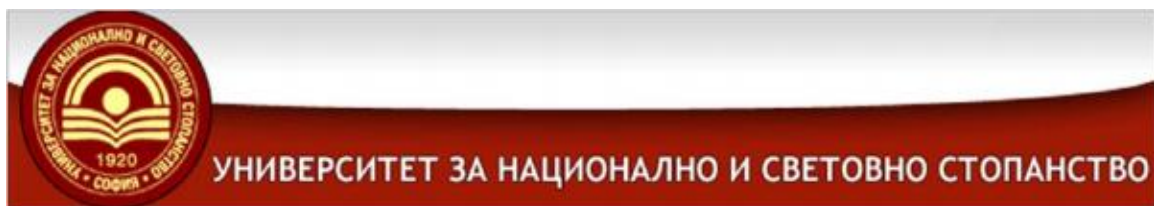
1. Добрева, А. Актуални проблеми на хармонизацията на правната закрила на базите данни в ЕС. В: Научна конференция "30 години ЮФ на УНСС - приемник на вековна традиция в развитието на правната наука и практика" (с. 453-463). Университет за национално и световно стопанство (УНСС). 2022. <https://www.cceol.com/search/chapter-detail?id=1179342>

2. Dobрева, А. Legal Protection of the EU Database: One Proposal for a Transposition. In 7th International Scientific-Business Conference LIMEN 2021- Leadership, Innovation, Management and Economics: Integrated Politics of Research. CONFERENCE PROCEEDINGS, Graz, Austria, December 16, 2021 (pp. 297-302). Association of Economists and Managers of the Balkans. DOI Number: <https://doi.org/10.31410/LIMEN.2021.297>

3.Dobreva, A. (2022). EU Databases: One Evaluation on Recitals through the Look of the Court. In V. Bevanda (Ed.), International Scientific-Business Conference – LIMEN 2022: Vol 8. Conference proceedings, Budapest, Hungary, December 1, 2022 (pp. 377-383). Association of Economists and Managers of the Balkans. DOI Number <https://doi.org/10.31410/LIMEN.2022.377>

4.Dobreva, A. (2024). THE DATABASE DIRECTIVE IN THE LANDSCAPE OF MODERN DATABASES. Facta Universitatis, Series: Law and Politics, (1), 235-243. DOI Number <https://doi.org/10.22190/FULP240810020D>

5. Dobreva, A. (2025). Rights on Databases and Technological Measures– Topical Problems of the Information Society. 10th International Scientific Conference – ERAZ 2024: ISCTE - University Institute of Lisbon. Conference Proceedings (pp. 751-758). Association of Economists and Managers of the Balkans. Предстои публикация и присвояване на DOI Number <https://doi.org/10.31410/ERAZ.2024.751>

**UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY
LAW FACULTY
DEPARTMENT OF PRIVATE LEGAL STUDIES**

LEGAL PROTECTION OF DATABASES IN EUROPEAN UNION LAW

THESIS ABSTRACT

presented for awarding of a PhD degree
in professional direction 3.6. "Law"
scientific program: Intellectual property law

PhD Candidate
Albena Petrova Dobрева

Supervisor
Prof. Dr. Sci. Jivko Draganov

Sofia, april 2025

The dissertation was submitted for discussion on April 1, 2025 by the Department Council and was assigned for public discussion by a decision of the Department Council of the Department of Private Law of the Faculty of Law of the UNWE on July 1, 2025. The public hearing for the dissertation shall be held at 14:00, on 29 May 2024 in the University of National and World Economy.

All materials related to the dissertation are available to all persons interested and can be found at Scientific Councils and Competitions Sector in the UNWE, as well as on the website of the University of National and World Economy, which can be accessed on the following internet address:

<https://konkursi.unwe.bg/GraduatedCompetitors/DoctorDetails>.

CONTENTS

I General characteristics of the dissertation	33
§1. Relevance and significance of the research	33
§2. Object, subject, goal and tasks of the research	34
§3. Research methods	36
§4. Scientific novelty of the research	36
§5. Practical significance of the research	37
§6. Scope and structure of the research	37
II. Contents of the dissertation	38
§1. Introduction	38
§2. Chapter One	38
§3. Chapter Two	41
§4. Chapter Three	44
§5. Conclusion	53
III. Main scientific contributions of the dissertation	54
IV. Publications on the topic of the dissertation	55

I General characteristics of the dissertation

§1. Relevance and significance of the research

Databases are subject to intellectual property both in the law of the European Union and in the law of the Member States. As a modern high-tech product with growing importance in the information society, they enjoy legal protection under Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. With it, databases receive protection both with copyright due to originality in the selection or arrangement of the content, and with the special right of the producer of the database, the so-called *sui generis* right. It is different from the general protection with copyright and stands independently in the hierarchy of intellectual property rights. The two protection regimes can arise simultaneously or completely independently of each other.

Databases enable the extraction of new, qualified knowledge from “raw” data, which determines their added value and is an incentive for their widespread dissemination and use. The presence of effective and harmonized legal protection of databases in EU law is a prerequisite for investing in modern systems for processing and storing information and is an important factor for the functioning of the internal market. This explains why databases are becoming one of the main results of intellectual activity that enjoy legal protection in this law.

At the same time, databases require more detailed and independent study, representing a particular interest as an object of legal regulation. Their kinship and continuity with collective works is only a starting point for their emancipation to a new object of legal protection in copyright. Their characterization as a new generation of collective works is related to the newly emerged technical possibility in the second half of the 20th century to accommodate an unlimited amount of data from different subject areas, suitable for being physically stored in digital form. They may contain both copyrighted works and non-copyrighted data and materials, fixed in some objective form using various means of expression.

Their arrangement in a systematic or methodical manner is a requirement determined by their technical function of storing, processing and retrieving information

through individual access by electronic or other means. The only criterion for copyright protection is that databases represent the author's own intellectual creation with regard to the selection or arrangement of their content. Even when they do not meet this criterion, they require substantial human, technical and financial resources, which necessitates the introduction of protection with the special *sui generis* right. Thus, the analysis of the identified technical and economic characteristics of databases not only emphasizes their distinction from literary works, to which international copyright law, EU law and the Bulgarian Copyright and Related Rights Act include them. But it also makes visible their natural connection with the existing unique two-tier regime of legal protection in the EU, which the dissertation clarifies in detail.

§2. Object, subject, goal and tasks of the research

The object of research is databases as an intangible asset in EU law in its two existing regimes - copyright and the one with the special *sui generis* right of the database producer. The subject of research is the provisions of Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases and the relevant provisions of the Copyright and Related Rights Act in Bulgarian law, as well as international acts in the field of intellectual property law (Berne Convention, TRIPS Agreement, WIPO Copyright Treaty) and in the law of individual EU member states and outside it (USA, Australia, United Kingdom, PRC, etc.), concerning the legal protection of databases; theoretical research and law enforcement in this area. In particular, the issues of legal definition; scope of protection; the criteria for granting this protection; the holders of copyright and *sui generis* rights; the content of the right - the separate powers of the holder of copyright and *sui generis* rights and the free use of databases; the rights of legitimate users of databases, issues of improving the relevant provisions and trends in legal protection.

The issues of legal protection of databases in the sense of enforcement—namely, the prevention and sanctioning of legal violations—fall outside the scope of this study. These protective measures aimed at preventing and responding to rights violations are common to all objects of intellectual property protection. They have been examined by other authors, and their analysis would not contribute to the objectives and scope of the present study. For the same reasons, transactions involving databases as objects of legal

relations are not addressed. The focus of this research is on legal protection in the narrower sense.

The purpose of the work is to clarify the current state and the main problems and contradictions in the legal regulation of relations arising in connection with the creation and use of databases by revealing the legal nature of the two regimes of legal protection of databases in the law of the European Union, namely copyright protection and the special *sui generis* protection of the database producer as a special right of intellectual property. The aim is achieved by solving several main tasks:

- study of the genesis of the emergence of the material object “database” as an economic and technical phenomenon that led to the emergence of legal protection of databases;

- historical and comparative legal analysis of the emergence and development of legal protection of databases in European Union law;

- study of the regularity and specialness in the two regimes of database protection through analysis of the elements of this protection: principles, object, subject, carriers, content, as well as the relationships between them;

- clarification of the criteria for the emergence of copyright protection and the right of the producer of databases as a special intellectual property right through their relationship with the right holders and the content of the subjective right;

- research and disclosure of those essential features of the *sui generis* right that characterize it as an intellectual property right, as well as those in which its uniqueness, originality, independence and autonomy are manifested; derivation of generalizations by unifying the general, invariant and essential in the researched subject;

- a comprehensive analysis of the case law of the Court of Justice of the European Union in the field of legal protection of databases, as well as of individual countries in the Union and other countries outside the EU, within a scope justified by the purpose of the study;

- analysis and assessment of Bulgarian legislation and its compliance with Directive 96/9/EC;

- derivation of proposals for improving Bulgarian legislation in the field of legal protection of databases;

- revealing trends in legal protection of databases.

§3. Research methods

Both general scientific research methods (historical, systematic, dialectical), including logical methods (deduction, induction, analogy), and private scientific methods - comparative-legal, formal-legal, method of legal modeling, interpretative methods (historical, systematic, logical, linguistic, expansive and restrictive interpretation) were used. The legislation in force as of 31.03.2025 and the interpretative practice of the Court of Justice of the European Union and individual member states, including the Republic of Bulgaria, were taken into account.

§4. Scientific novelty of the research

Within the scope of a broader research interest, individual aspects of the legal protection of databases have been peripherally touched upon. In our legal doctrine, there is no comprehensive in-depth study of the legal protection of databases in EU law. Even individual articles in our literature that focus on the legal protection of databases are a bibliographical rarity. This is extremely insufficient given their importance in the information society. There is practically no Bulgarian contribution to the still-unfolding legal debate at the European Union level regarding the present and future of Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases.

As the first comprehensive study of the legal protection of databases in EU law in our country, the present work also examines the most recent changes in the legal system. They are a fact by virtue of specific provisions in Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, as well as Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive (EU) 2020/1828. The paper also analyzes the trends in the legal protection of databases resulting from the development of technologies and the ongoing efforts to deepen the integration processes within the EU. The natural connections of the object of legal protection with current technologies such as the Internet of Things, artificial intelligence systems and the phenomenon of big data give

reason to draw our own conclusions about their impact on the future of the legal protection of databases in EU law.

§5. Practical significance of the research

The dissertation offers a systematized, complex and detailed study of the legal protection of databases, which unfolds the researched topic in a logical sequence - from the genesis of the database object as an economic and technical phenomenon, which led to the emergence of its legal protection, through the classification of databases and clarification of their technical essence and economic significance for the development of the economy and knowledge, the process of adopting Directive 96/9/EC in its contradictory dynamics, transposition and impact of the Database Directive in countries outside the EU, the two protection regimes established in EU law - copyright and *sui generis* - by clarifying their scope, issues of legal definition, copyright holders, the duration of the right and restrictions on exclusive powers, the content of property and non-property rights, term of protection, the rights of legitimate users, the practice of the Court of Justice of the EU, controversial issues in practice and doctrine under individual provisions of the Directive 96/9/EC, to trends in legal protection. Therefore, the results of the study can be recognized as a scientific basis for deepening the scientific research of the two regimes of legal protection of databases in EU law. The work can be used by legal practitioners for a more in-depth understanding, analysis and resolution of specific cases, including in relation to the prevention and protection of the rights of copyright and *sui generis* right holders. The embracing of the proposals *de lege ferenda* would have a positive impact on the improvement of the regulation of legal protection of databases, and the disclosure of trends in it could provoke interdisciplinary research, the usefulness of which for the development of this area of law is undeniable.

§6. Scope and structure of the research

The dissertation consists of 246 pages, of which 234 pages are the main text. The content is hierarchically structured as follows: introduction, three chapters with sections and paragraphs, conclusion and bibliography. The bibliography contains a list of 124 literary sources, of which 25 are in Bulgarian, 6 in Russian, 82 in English, 7 in French

and 4 in other languages (Danish, German and Dutch). 883 footnotes have been made.

II. Contents of the dissertation

§1. Introduction

The introductory remarks in the preface present databases as a relatively new subject of legal protection under copyright law, while at the same time highlighting their kinship and continuity with another traditional subject of copyright protection – collective works. The relevant international acts are identified - the Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, the World Intellectual Property Organization Copyright Treaty and Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases, which simultaneously harmonizes the protection of copyright in databases within the EU and creates a new *sui generis* right of protection against the unlawful extraction or re-use of the contents of databases.

§2. Chapter One

Chapter One is dedicated to the emergence and development of the legal protection of databases and consists of eight interconnected sections, the logical arrangement of which aims at a consistent analysis of the historical necessity that brought their legal protection to the agenda; the emergence and development of this protection and the regulation in EU law, structure, subject matter and objectives of Directive 96/9/EC; its transposition and; the impact of the Directive in countries outside the EU.

Section One traces the emergence and development of databases as an economic phenomenon. Their importance as a source for creating new knowledge, giving “added value” to data, is clarified. The analysis of the concept of the so-called “information society” is subordinated to the vision of databases as its main building block.

Section Two is dedicated to the technical characteristics of databases. The specifics of the legal protection of databases are determined by their technical nature. It

significantly distinguishes them from literary works, among which international and Bulgarian copyright law ranks them. Therefore, the main concepts, terminology and principles of the theory and practice of databases as a branch of computer science are clarified. This is important because the legal understanding of databases is a reflection of their technical essence, namely: a). data - the content of the data in the database provides this element; and b). intelligent data tool - in the case of electronic databases, this is a computer program specially written for managing a certain type or model of database. It is emphasized that the system-structural approach considers databases as an information system consisting of two relatively autonomous subsystems - a database subsystem and an information processing subsystem, known as a Database Management System (DBMS). This approach is supported by the analysis of the practice of the CJEU and proves its adequacy in the study - for example, in its relationship with the scope of protection - it does not extend to the information processing subsystem, and also in the analysis of trends - for example, in substantiating the thesis why the expression "artificial intelligence databases" found in the literature is inaccurate.

In the third section, a classification of databases with an emphasis on practical orientation is carried out. Its task is to distinguish them according to certain, common to the group features, the most significant of which in practice is the objective form of the databases. According to it, they are divided into electronic and non-electronic, sometimes called analog (i.e. databases in any form other than electronic). The grouping according to the content of the elements included in it, according to the structure of the data, according to the design of the database, according to the person who creates them and according to their conceptual characteristics, aims to facilitate their comprehensive analysis and illustrate the practical significance of the classification.

The fourth section presents a detailed analysis of the emergence and development of the legal protection of databases in EU law. The development of the legal idea of the emancipation of databases from collective works to an independent object of protection has been traced both in political documents such as the "Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology", as well as in doctrine and case law. The essence of the "sweat of the brow" doctrine in Common law is deduced, which played an important role in the trajectory of database protection, including in the European Union. In this way, the dynamics of protection in the two classical legal traditions - continental and Anglo-Saxon - are reflected. The cases *Le Monde v. Microfor* of the Court of Cassation of France, *Van Dale v. Romme* - of the Supreme Court of the Netherlands and *Feist*

Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc., 1991 - of the Supreme Court of the United States, which had a decisive impact on the European Commission, are analyzed in detail. They catalyze the realization that traditional copyright, leaving the essence of the database unprotected, namely, the totality of the collected data, does not stimulate investment in them as an important means for the development of the information market in the Community. This would be possible only if a stable and uniform regime of legal protection for database producers was introduced. The amendments to the initial EC draft were followed in detail, reflecting the trajectory of a long and compromise process, as a result of which on March 11, 1996, Directive 96/9/EC was finally adopted.

In the fifth section - on the main regimes of legal protection of databases, a comparative and historical review of the existing regimes in different countries of the continental and Anglo-Saxon legal traditions is made. The review includes both countries that follow the "sweat of the brow" doctrine and those whose legal tradition follows the continental one. The original European contribution to the idea of legal protection for the database producer is highlighted. And these are the "catalogue rule" in Scandinavian copyright law and Dutch "writing protection" law.

In the third section, a classification of databases with an emphasis on practical orientation is carried out. Its task is to distinguish them according to certain, common to the group features, the most significant of which in practice is the objective form of the databases. Accordingly, they are divided into electronic and non-electronic, sometimes called analog (i.e. databases in any form other than electronic). The grouping according to the content of the elements included in it, according to the structure of the data, according to the design of the database, according to the person who creates them and according to their conceptual characteristics, aims to facilitate their comprehensive analysis and illustrate the practical significance of the classification.

The fourth section presents a detailed analysis of the emergence and development of the legal protection of databases in EU law. The development of the legal idea of the emancipation of databases from collective works to an independent object of protection has been traced both in political documents such as the "Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology", as well as in doctrine and case law. The essence of the "sweat of the brow" doctrine in Common law is deduced, which played an important role in the trajectory of database protection, including in the European Union. In this way, the dynamics of protection in the two classical legal traditions - continental and Anglo-

Saxon - are reflected. The cases *Le Monde v. Microfor* of the Court of Cassation of France, *Van Dale v. Romme* - of the Supreme Court of the Netherlands and *Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc.*, 1991 - of the Supreme Court of the United States, which had a decisive impact on the European Commission, are analyzed in detail. They catalyze the realization that traditional copyright, leaving the essence of the database unprotected, namely, the totality of the collected data, does not stimulate investment in them as an important means for the development of the information market in the Community. This would be possible only if a stable and uniform regime of legal protection for database producers was introduced. The amendments to the initial EC draft were followed in detail, reflecting the trajectory of a long and compromise process, as a result of which on March 11, 1996, Directive 96/9/EC was finally adopted.

In the fifth section - on the main regimes of legal protection of databases, a comparative and historical review of the existing regimes in different countries of the continental and Anglo-Saxon legal traditions is made. The review includes both countries that follow the "sweat of the brow" doctrine and those whose legal tradition follows the continental one. The original European contribution to the idea of legal protection for the database producer is highlighted. And these are the "catalogue rule" in Scandinavian copyright law and Dutch "“geschriftenbescherming”" law.

§3. Chapter Two

The copyright protection of databases is examined in Chapter Two.

Section One is devoted to the fundamental question of the legal definition in Article 1(2) of Directive 96/9/EC, which defines a database as a collection of independent works, data or other material; arranged in a systematic or methodical manner; individually accessible by electronic or other means. A thorough analysis of all these conceptual features of the legal definition in their unity and interrelationship has been carried out. The inherent contradictions are due to the diversity in the subject area, the physical, technical and legal characteristics of the possible elements of the database content. The functional criterion for defining the term database has been recognized. In accordance with the doctrinal opinions and the case law of the CJEU, the main difficulties in defining a given object as a database within the meaning of the Directive have been outlined. Some of them have been catalyzed by the development of

technologies. The legislative reflection of one of them is the specific provision of Article 43 of Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive (EU) 2020/1828 (Data Act). According to it, a database *ex lege* will not be protected by the *sui generis* right when the data are obtained from or generated by a related product or service falling within the scope of this Regulation, in particular in relation to Articles 4 and 5 thereof. The second section - scope of copyright protection, clarifies the relationship with the criterion of “creation”, that is, it protects the structure of the database, embodied in the selection or arrangement of the content, if they represent the author’s own intellectual creation. It is emphasized that the only relevant criterion for determining whether a database qualifies for copyright protection is that of originality, in the sense of an author's own intellectual creation. It is clarified that protection does not apply to the content of the database and does not infringe the rights to that content. The issues of the author's exclusive rights and exceptions to them are addressed: for personal purposes, for educational and scientific purposes, for the purposes of public security or for administrative or judicial proceedings. The current amendments to the exceptions under the provisions of Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 are analyzed in detail. on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC and what they entail - in relation to their adaptation to new types of uses in the digital and cross-border environment in the field of research, innovation, education and the preservation of cultural heritage. The issue of the duration of copyright protection is addressed.

Section three focuses in detail on the copyright protection of databases in the Copyright and Related Rights Act. In the “general provisions” as the first point, the systematic place of this protection in the Copyright and Related Rights Act is presented. In the second point, the scope of copyright protection is examined - the issues of the object of protection, the emergence of subjective copyright for the author, the copyright holder, the presumption of authorship, co-authorship on a database, the content of copyright as a set of separate powers, the free use of works in the chronology of the three successive waves of transposition of individual provisions, the duration and inheritance of copyright. Through the substantive connection of three related provisions, namely: Art. 3, para. 2, item 3 of the Copyright and Related Rights Act, Art. 11 of the Copyright and Related Rights Act and §2, item 13 of the Additional Provisions, revealed in their

systematic interpretation, reveal the specific features and the prerequisite (criterion) for the emergence of copyright protection in the person of the one who has selected or arranged the works and/or materials included in the database. The relationship between the creation of the database, which is related to the emergence of subjective copyright, and between their objective form is analyzed. This relationship has found expression in the requirement in Art. 3, para. 1 of the Copyright and Related Rights Act that the work be “expressed in any manner and in any objective form”. It has been noted that in the case of a database created within the framework of an employment relationship, the copyright holder is the employer, according to Art. 14 of the Copyright and Related Rights Act, which is specific only for databases and computer programs and is a deviation from the rule of Art. 41, para. 1 of the Copyright and Related Rights Act. The general and specific content of the copyright on databases as a set of separate powers is indicated. The regulation of the free use of works in the Copyright and Related Rights Act is analyzed in detail by chronologically tracking the successive amendments in 2002, 2018, 2023 and by the reasons that imposed them, namely, transposition of provisions of Directive 2001/29/EC and Directive 2019/790 (use through "extraction of information from text and data"). The issues of the duration, beginning of the term and inheritance of copyright in databases are examined. The analysis gives grounds to conclude that in terms of content and form, with some minor exceptions, the provisions of Directive 96/9 have been transposed into Bulgarian legislation accurately. Nevertheless, the critical review of the positive regulation gives grounds, in a separate third point, to bring forward a proposal *de lege ferenda*, caused by the unjustified different treatment of the employment and labor relationship. The proposed new wording of Art. 14 of the Copyright Act and its related sections is follows: “Art. 14. Unless otherwise agreed, the copyright on computer programs and databases created within the framework of an employment or service relationship belongs to the employer, respectively - to the appointing authority”.

The last, fourth section of Chapter Two is dedicated to the practice of the Court of Justice of the EU. The approach of analysis of the case law followed in the dissertation is justified, determined by the desire to trace the contribution of the CJEU evolutionary, taking advantage of the unique advantage of a retrospective view. The most important conclusions from the presented case law in the case *Football Dataco Ltd and others v Yahoo! UK Ltd And others* are synthesized. They consist in the acceptance that the intellectual effort and skill invested in the creation of data should not be taken into

account for the purpose of assessing whether the database containing them benefits from copyright protection under Directive 96/9”. Therefore, within the meaning of Article 3(1) in conjunction with recitals 9, 10 and 12 of the Directive, the concepts of ‘selection’ and ‘arrangement’ do not refer to the effort and skill invested in the creation of the database, but to that invested in shaping its structure and it is therefore irrelevant whether the said selection and arrangement substantially complement those data, as well as whether considerable effort and skill were invested for that purpose. However, even the only valid criterion mentioned cannot be considered to be fulfilled when the creation of the database has to comply with technical considerations, rules or requirements which leave no room for creative freedom. It is also clear from this judgment that the CJEU does not tolerate other than that referred to in Article 3(1) of the Directive, i.e. from originality, criteria in national legislation, even if such have traditionally existed before transposition and in it.

§4. Chapter Three

Chapter Three is dedicated to protection with the special sui generis right.

Section One concentrates on substantiating the thesis why the sui generis right should be considered as a special intellectual property right. Stepping on the general theoretical meaning of this term, the thesis is proven that the term sui generis is also used in Directive 96/9/EC to denote a right distinguished by its specific features, which are derived. And they are: independence of protection from that with copyright (Art. 7, par. 4 of Directive 97/9); originality - introduction of its own, investment criterion and the inapplicability of the criterion of originality for ensuring legal protection and (Art. 7, par. 1 of Directive 97/9); autonomy, manifested both in the possibility of its parallel existence with other regimes of legal protection such as copyright, patent law, trade secret, trademarks, industrial designs, trade mark, unfair competition, and in its applicability to both original and non-original databases; uniqueness, consisting in providing protection not inherent to other objects to the database producer to prevent the unauthorized extraction and/or reuse of all or a substantial part of the content of this database (Article 7, paragraph 1 of Directive 97/9). Sui generis protection, unlike copyright, does not require originality in the detail or arrangement of the content, nor creative creation. Inherent in this legal regime is another criterion for protection, and that is investment. As

a criterion for protection, the investment is aimed at the acquisition, verification or layout of the content of the database and is distinguished by substantiality in quantitative or qualitative terms. The producer, unlike the author, has only property rights, but not non-property rights.

At the same time, the prevailing understanding is supported and justified that, despite these specific features, the *sui generis* right is an intellectual property right. This is achieved by deriving generalizations by uniting the general, invariant and essential in the studied object. The *sui generis* right proves its kinship with other intellectual property rights through the content of the powers (to use the object of protection, to grant permission for its use and to counteract illegal use), their exclusive nature; ensuring limited protection in time - 15 years from the moment of completion of the production of the database; the methods of implementing the protection of the right.

The fact that the *sui generis* right extends to both original and non-original databases complements and finalizes its characterization as the most suitable for the purposes of protecting this very specific object of intellectual property rights, such as databases.

In section two, dedicated to the scope of protection with the special *sui generis* right, an analysis of the provisions of Articles 7-11 of Directive 96/9 is carried out. The object of protection is comprehensively clarified, namely, the investment in the database and its nature, as well as the criteria for protection in Article 7, paragraph 1 of the Directive, which exclude investments in the creation of data or other content from the database; the subject of protection - the producer of the database; the content of the protection, expressed in the presence of two special and independent property rights: the right to extract all or a substantial part of the content of the database and the right to reuse all or a substantial part of the content of the database; the nature of these rights through the prism of doctrinal interpretations and case law; the cases of free use or exceptions to the right; the effect on persons; the legal status of the lawful user and the term of protection. It has been clarified that the possibility of databases being potentially protected *ad infinitum* due to their continuous updating, laid down in Art. 10, par. 3 of the Directive with the provision of a new, independent term of protection, is in contradiction with the principle of timeliness of protection, which is why special attention has been paid to it and various options for resolving the problem have been considered. The most conflicting concepts and terms in Directive 97/9/EC, identified in theory and case law, have been clarified in a multifaceted way. These are the concepts of

“lawful user” and “substantial investment”, “substantial part”, “insubstantial part”, “extraction”, “re-use”, “permanent transfer” and “temporary transfer”. The most recent amendments to the scope of Directive 96/9 arising from new technologies have been considered, namely the problem of so-called machine-generated data from the “Internet of Things” technology. In particular, the provision of Article 43 of Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive (EU) 2020/1828 (Data Act) is taken into account.

Section three contains two points. The first is dedicated to the scope of protection and contains a detailed analysis of the provisions of Bulgarian law, more precisely in Chapter Eleven “a” of the Copyright and Related Rights Act, namely Art. 93b-93h, regulating the right of the producer of databases in Bulgarian law. Following the systematics of the Copyright and Related Rights Act, the issues of the right holder; the content of the right; exhaustion of the right; conflict with other rights; rights and obligations of lawful users; exceptions to the right; duration of the right are consistently analyzed. In a comparative plan, both the similarities and differences with the provisions of the Directive, with individual provisions in the law of individual member states and with copyright protection are highlighted. Such are noticeable in the prerequisites for protection, the right holder, the content of the right, duration of protection and specific requirements for the protected object. In short, the prerequisite for the emergence of protection is not the criterion of “creativity”, but “investment”; the right holder is not the author, but the producer of the database; the content of the right is more limited; the term of protection is significantly shorter; the protection does not cover every database that meets the definition, but only “qualified”, in the sense that one that shows a significant investment in quantitative or qualitative terms in the acquisition, verification or layout of the content. Both the positive examples and the weaknesses of the positive regulation have been carefully studied, mainly related to the inaccurate transposition of individual provisions of the relevant directives, for example, Directive 2001/29 and Directive 2019/790. It is the weaknesses, identified as a result of the extensive critical analysis of the existing provisions, that justify the separation of the proposals *de lege ferenda* into a separate second point in this section. They concern a large part of the provisions under consideration in the Copyright and Related Rights Act and are formulated specifically, with the proposed new revisions. The provision of Art. 93c, para. 2 of the Copyright and Related Rights Act needs to be brought into line with the precise meaning and content of

Art. 7, paragraph 1 of Directive 96/9/EC, requiring investment “for the acquisition, verification or arrangement of the content”, instead of the inaccurate expression “the collection, verification or use of the content of a database”. The provision of Art. 93d of the Copyright and Related Rights Act should reflect the fact that not only the sale, but also all other permitted transactions by which ownership of the original of the work or a copy thereof is transferred, would result in exhaustion of the right. The territory of the Member States of the European Union should be supplemented by that of the other countries party to the Agreement on the European Economic Area, which have been unjustifiably omitted. In addition, the problems in this provision, raised in connection with the title of Art. 93d of the Copyright and Related Rights Act, can be overcome by changing it from “Termination of the right” to “Termination of the right of distribution”. Thus, the title of the provision will be aligned with the usage in other places in the Copyright and Related Rights Act, where the legal institution of exhaustion of the right is regulated, in particular Art. 18a of the Copyright and Related Rights Act. In Art. 93f, para.2 of the Copyright and Related Rights Act, which expressly regulates the right of the lawful user to extract and/or reuse an insubstantial part of the contents of the database, the circumstantial explanation “in qualitative or quantitative terms” contained in the text of Art.8, para.1 of Directive 96/9 has been omitted. This expression serves as an additional qualification of the way in which the right of the lawful user to extract and reuse the insubstantial parts of the database is defined. This has been taken into account in the proposed amendment to this effect. In Art.93h, para.3 of the Copyright and Related Rights Act, the requirement for a substantial amendment under Art. 10, para.3 of the Directive should be introduced, in the sense that it should be “the result of an accumulation of successive additions, deletions or amendments”.

The problems that arise or could arise in the field of exceptions to the special right of the producer are related to the transposition of the new exceptions for certain categories of use, namely, for scientific purposes when extracting information from text and data, within the framework of digital and cross-border teaching activities and for the preservation of cultural heritage. The misunderstandings caused by the current wording of the text with the word “information” should be removed and replaced by “data”. The title of the provision of Art. 26f, para. 1 “Automated analysis of text and information” should be brought into line with Art. 2, item 2 of Directive 2019/790, which also refers to the text of the legal definition in §2, item 3a of the Supplementary Provisions of the

Copyright and Related Rights Act. In this situation, Art. 26f, para. 1 would acquire the following wording:

“Art. 26f “ Extraction of information from text and data ”

(1) Without the consent of the right holder and without payment of remuneration when extracting information from text and data under the procedure of this article, the use of works and other objects of protection by a person who has lawful access to them is permissible”.

The legal definition in §2, item 3a of the Supplementary Provisions of the Law on Copyright and Related Rights would acquire the following wording:

“Extraction of information from text and data” means an automated analytical method, the purpose of which is to analyze text and data in digital form in order to create information, including, but not limited to, patterns, trends and relationships.

It would be useful to remove the incorrect text wording in Art. 26g, para. 2, item 2 and in Art. 26i, para.2, item 2 of the Copyright and Related Rights Act by clarifying that reproduction applies to creative databases, and the reference to art. 93c applies to investment databases.

The provision of art. 26h could be improved by removing the controversial texts from it. The proposal from the provision of art. 26h, para.4, item 1 of the Copyright and Related Rights Act is proposed and justified. to drop the word "broadcast", instead of which to provide for "display on screen", as is the case with computer programs.

The word "synchronization" should be dropped from the provision of art. 26h, para.4, item 2, which introduces unnecessary ambiguity and could give rise to many disputes, respectively - problems.

The fourth section, the content of which occupies a significant part of the third chapter, is devoted to an analysis of the case law of the Court of Justice of the EU in the period from 2004 to 2021 inclusive, as well as of various courts in the Member States, related to the interpretation of the special sui generis right. This is due to its quantity, its importance for clarifying the characteristics of the object and the exact scope of this new sui generis protection, as well as its formative impact on the implementation of the law in the Member States. The analysis is thematically oriented and focused on the contribution of each specific court decision to clarifying the most conflicting concepts and terms mentioned above. In 2004, the CJEU considered the cases *Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab*, Case C-46/02, ECLI:EU:C:2004:694; *Fixtures Marketing Ltd. v. Svenska Spel AB*, Case C-338/02, ECLI:EU:C:2004:696; *Fixtures Marketing Ltd v Organismos*

prognostikon agonon podofairou AE (OPAP), Case C-444/02, ECLI:EU:C:2004:697 and The British Horseracing Board and Others v William Hill Organization Ltd, Case C-203/02, ECLI:EU:C:2004:695, known in the literature as the “first quartet” decisions. In them, the CJEU adopted an expansive interpretation of the term “databases” and at the same time a narrow interpretation of the term “investments in the acquisition” of the content of the database. This leads to an effect known in the doctrine as the “creation/receiving dichotomy”. It is expressed in the fact that the CJEU makes an important distinction between “creation” and “acquisition” of the content of the database. According to the decisions, the expression “investment in acquiring the content” of a database must be understood as referring to the resources used to search for existing independent materials and collect them in the database and does not cover the resources used to create the independent materials as such. In short, the investment made in the process of creating the data is entirely excluded from the scope of *sui generis* protection.

Subsequent CJEU decisions have clarified controversial doctrinal interpretations of important concepts in Directive 96/9/EC, including the legal definition of a database. These include *Directmedia Publishing GmbH v Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, Case C-304/07, ECLI:EU:C:2008:552; *Apis-Hristovich EOOD v Lacorda AD*, C-545/07, ECLI:EU:C:2009:132; *Football Dataco Ltd and others v Yahoo! UK Ltd And others*, C-604/10, ECLI:EU:C:2012:115; *Football Dataco Ltd and Others v Sportradar GmbH, Sportradar AG*, C-173/11, ECLI:EU:C:2012:642; *Innoweb BV v Wegener ICT Media BV, Wegener Mediaventions BV*, C-202/12, ECLI:EU:C:2013:850; *Ryanair Ltd v PR Aviation BV*, C-30/14, ECLI:EU:C:2015:10; *Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH*, C-490/14, ECLI:EU:C:2013:850; and *CV-Online Latvia“ SIA v „Melons“ SIA*, C-762/19, ECLI:EU:C:2021:434.

The concept of “substantial investment” as a criterion for protection has equal weight to the concept of originality in copyright and therefore its comprehensive clarification is one of the tasks of the study. This concept is not defined in the Directive, respectively, it is the subject of research disputes and it is not surprising that it is recognized as one of the most problematic, with polarized positions among stakeholders. This is why the study focuses on how and why, in the specific context of the facts of the analyzed case, the CJEU qualifies the investment as “substantial” or vice versa, applying a quantitative and/or qualitative criterion for this purpose.

The concept of “substantial part of the database” within the meaning of Art. 7, para. 2 of the Directive, as well as its relationship with the concept of “substantial

investment”, is the focus of the decision in the case *Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD*. Interpreting these terms, the CJEU accepted that when the database is composed of separate modules (subgroups), the volume of materials allegedly extracted and/or reused from one of these modules must be compared with the total content of this module, if this separate module can in itself constitute a database within the meaning of the Directive. Otherwise, a comparison must be made between the volume of material allegedly extracted and/or reused from the various modules of that database and its total content. This is a question of fact in the specific case, but the definition of a database is so broad that it is likely that a module could qualify for protection separately from the entire database if the condition of a “sufficiently substantial” investment is met. The fact that the modules can be sold separately as independent products is not decisive, since the definition of a database is not based on commercial considerations but on legal ones. The Court confirms its case-law that the concept of a substantial part refers to the amount of investment in the acquisition, verification or arrangement of the content, and not to the quantitative ratio between individual parts of the content of the database. The actual value of the material is not a relevant factor. A quantitatively insignificant portion of the content of a database may be a qualitatively significant portion if there has been a significant human, technical, or financial investment in acquiring, verifying, or formatting the content of that small portion.

The decision in the case *Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD* is also of great importance for the interpretation of the terms “permanent transfer” and “temporary transfer” of all or a substantial part of the contents of a database as the acts characterizing extraction. The difference between “permanent transfer” and “temporary transfer” in Article 7 of Directive 96/9 according to the CJEU is the duration of time during which the materials extracted from a protected database are stored on a medium other than that database. In addition, the decisions of all judicial instances in Bulgaria in the case *Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD* have been analyzed, given that this case is the Bulgarian contribution to the interpretation of the legal protection of databases in EU law.

The infringement of the special right of the database producer is carried out with the actions of “extraction” and “re-use”, therefore it is not surprising that these terms are often the subject of disputes and interpretation by the courts, respectively - the subject of the specific research interest. The analysis is aimed at clarifying the court's motives in establishing the factual composition of the acts of “extraction” and “re-use” and their compatibility with the “broad interpretation” of these two terms adopted by the CJEU.

This was done in the context of individual cases such as *The British Horseracing Board and Others*, *Directmedia Publishing GmbH v Albert-Ludwigs Universität Freiburg*, *Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH*, *Football Dataco Ltd. v Sportradar GmbH*, *Innoweb BV v Wegener ICT Media BV* and *Wegener Mediaventions BV* and *CV-Online Latvia SIA v Melons SIA*. It has been established that direct access to the database is not a prerequisite for qualifying the acts of “extraction” and “re-use” as infringements of the sui generis right; “extraction” represents all “unauthorized acts of misuse of all or part of the contents of a database”, regardless of the nature and form of the operational means used (such as hyperlinks and metatags); the scope of the concept of “re-use” also includes acts consisting in sending, via the web server of a given person to the computer of another person at the request of the latter, data previously extracted from the contents of a database protected by the sui generis right; the provision on the Internet of alternative access to a protected database by a “special metasearch engine” is “re-use” within the meaning of Art. 7 para. 2 letter “b” of Directive 96/9. The reasons of the CJEU for clarifying the content of the actions for the permanent or temporary transfer of all or a substantial part of the contents of a database in the currently available court decisions are also analyzed. Special attention is paid to the latest decision in the case *CV-Online Latvia*” *SIA v “Melons” SIA*, conditioned by the change made by it in the previous practice of the CJEU. It consists in adding another one, indicated as the main criterion for determining whether there is a violation of the sui generis right, namely - the risk of the return on investment by impairing the income from the use of the database. The reasons behind this rather surprising, according to some authors, change in the practice of the CJEU are clarified.

Special attention is paid to the question of what is the legal position of a creator (and not a producer) of a database that meets the legal definition in Directive 96/9, but does not meet the criteria for protection by either copyright or the sui generis right in the same. This is due to the “broad definition” of the term database adopted by the CJEU, together with the creation/reception dichotomy. This has the “secondary” effect of forming a group of databases that meet the definition in Art. 1, par. 2, but which are not protected by copyright on the basis of Chapter II of Directive 96/9/EC, nor by a sui generis right on the basis of Chapter III of the same. The answer to this question is derived from the analysis of the case *Ryanair Ltd v PR Aviation BV*. According to the CJEU’s ruling on it, Directive 96/9/EC must be interpreted as not applying to a database which is not protected by copyright or the sui generis right on the basis of that directive.

It follows that Article 6(1) and Articles 8 and 15 of the Directive do not prevent the creator of such a database from establishing contractual restrictions on its use by third parties, without prejudice to the applicable national law. Against the background of this case, a critical assessment of the positive regulation has been made in relation to the possible negative consequences for the subject of protection and the legitimate users which logically follow from such an interpretation.

The last section, fifth in the third chapter, examines the trends in the legal protection of databases. They are assessed in their relationship with the development of technologies, as well as with the ongoing efforts to deepen the integration processes within the EU. The relationship “databases - technologies” is clearly expressed due to their technical nature and the diverse nature of the database content and materials. That is why the study of this relationship deserves its own place. The main research question posed and studied in the work is: whether “artificial intelligence databases” can be a protected object according to the two protection regimes established by Directive 96/9, namely, with copyright and a special *sui generis* right. The author advocates the thesis that the very expression “artificial intelligence databases”, which is found in the literature, is inaccurate according to the arguments stated in the study. It is reasonable to conclude that there is no obstacle to the database including texts, sounds, images, numbers, facts and data generated by artificial intelligence technologies; there is also no obstacle to the database manufacturer’s investment in artificial intelligence systems being assessed as a “substantial investment”. It is also possible for the artificial intelligence system to be used both for “creation” and for “acquisition, verification or layout of content” within the meaning of the CJEU case law. However, what is decisive in this case is not all these possibilities, but the fact that the artificial intelligence system itself cannot be an element of the “database” subsystem, because it is an element external to this subsystem. This leads to the conclusion that in both options for investing in an artificial intelligence system - one that only generates/creates in the narrow sense and one that verifies and presents data, and even hypothetically, if investing in both at the same time, this investment will not be protected by *sui generis* law. As for copyright, the issue is resolved unambiguously - the common standard for granting copyright protection established in Directive 96/9 and in EU law, namely - the standard of originality, does not provide for the protection of databases "created" by artificial intelligence systems. Only a human can be an author.

The main conclusion that is maintained in relation to artificial intelligence systems is that at this stage of technology development there is no urgent need to radically change the entire system and principles of intellectual property law. But it is desirable to permanently analyze the possible impact of new technologies on the legal framework, with the aim of timely updating it, after careful assessment of such a need.

The possible connection of the research subject with another modern phenomenon, not a technology, which has the potential for a more radical impact on the legal protection of databases, as it is currently, is touched upon. This is the phenomenon of “big data”. In fact, their impact on the technology of “databases” is real and undoubted. A prognostic approach has been used to see how the main contradiction in the phenomenon under consideration may affect the legal framework in the area under study. And it is the contradiction between the speed with which the volume of big data is growing and the state of the technologies for their processing. The arguments “for” and “against” the exclusion of big data from the scope of the legal protection of databases have been examined and a conclusion has been formed for this purpose.

§5. Conclusion

The conclusion systematizes the conclusions formulated in the individual structural units of the dissertation, emphasizing why databases represent a significant challenge as an object of legal regulation, which necessitated the introduction of a two-tier regime of their legal protection in the law of the European Union.

The study of the genesis of the database object as an economic and technical phenomenon that led to the emergence of its legal protection is a prerequisite for revealing its essence as an object of civil legal relations. The historical review of the legal protection of databases allows us to understand why databases are protected by copyright as collective works. In turn, the clarification of the legal nature of the sui generis right through the prism of the general theoretical meaning of this term emphasizes its uniqueness, originality, autonomy and independence in comparison with existing rights and protection regimes.

At the same time, the thesis has been imposed that this is a peculiar intellectual property right, even though it stands alone in the hierarchy of intellectual property rights.

III. Main scientific contributions of the dissertation

The dissertation work contains the following main scientific contributions:

1. The work represents a scientific novelty for our legal literature as the first independent monographic study in our country, dedicated to the problems of legal protection of databases in EU law and in Bulgaria.

2. The application of an interdisciplinary approach and knowledge in clarifying the object of legal protection and the related more versatile and comprehensive analysis of fundamental concepts for the clarification of the two legal regimes of database protection.

3. A detailed study of the emergence of the database object as an economic and technical phenomenon, as well as the genesis of the idea of its legal protection; historical and comparative analysis of the trajectory of its enshrinement in EU law;

4. A detailed comparative analysis of the two main forms of legal life, namely legal doctrine and judicial practice, significant in volume and diverse in content. Their logical arrangement in the exposition makes visible the influence of the two classical traditions - the continental and the Anglo-Saxon, on the current state and dynamics in the legal protection of databases;

5. A comprehensive review and analysis of all decisions issued by the CJEU to date on preliminary rulings in accordance with Article 267 of the TFEU. The systematic and methodical arrangement of the exposition in this part offers a comprehensive exposition of the interpretative practice on fundamental issues, such as that of the legal definition of databases and the most conflicting concepts, notions and terms in Directive 96/9/EC, such as the dichotomy "creation/obtaining", "substantial investment" and "substantial part of a database"; "extraction", "re-use", "permanent transfer" and "temporary transfer". The problems representing a "surprising" and undesirable "side" effect for the subject of protection and for the legitimate users, which arise from the expansive interpretation of the term "databases" in its legal definition, simultaneously with the adoption of the "creation/receiving" dichotomy, are clarified;

6. Clarification of the specific, but also of the general features of the sui generis right, which, by uniting the general, the invariant and the essential, characterize it as an intellectual property right. Substantiation of the author's thesis that the sui generis right

is most suitable for the purposes of protecting such a specific object of protection as databases, extending to both original and non-original databases.

7. Comprehensive study and analysis of the object, subject and content of copyright and the right of the producer of databases in the relevant provisions of the ZAPSP. Analysis and assessment of their transposition in our country with a view to achieving the due result.

8. Bringing forward proposals for improving the Bulgarian legislation in both its regimes of database protection, based on the critical assessment of the weaknesses in the positive regulation.

IV. Publications on the topic of the dissertation

1. Dobрева, A. Current problems of harmonization of legal protection of Databases in the EU. In: Scientific conference "30 years of the Faculty of Law of the UNWE - successor to a centuries-old tradition in the development of legal science and practice" (pp. 453-463). University of National and World Economy (UNWE). 2022. <https://www.cceol.com/search/chapter-detail?id=1179342>

2. Dobрева, A. Legal Protection of the EU Database: One Proposal for a Transposition. In 7th International Scientific-Business Conference LIMEN 2021- Leadership, Innovation, Management and Economics: Integrated Politics of Research. CONFERENCE PROCEEDINGS, Graz, Austria, December 16, 2021 (pp. 297-302). Association of Economists and Managers of the Balkans. DOI Number: DOI: <https://doi.org/10.31410/LIMEN.2021.297>

3. Dobрева, A. (2022). EU Databases: One Evaluation on Recitals through the Look of the Court. In V. Bevanda (Ed.), International Scientific-Business Conference – LIMEN 2022: Vol 8. Conference proceedings, Budapest, Hungary, December 1, 2022 (pp. 377-383). Association of Economists and Managers of the Balkans. DOI Number <https://doi.org/10.31410/LIMEN.2022.377>

4. Dobрева, A. (2024). THE DATABASE DIRECTIVE IN THE LANDSCAPE OF MODERN DATABASES. *Facta Universitatis, Series: Law and Politics*, (1), 235-243. DOI Number <https://doi.org/10.22190/FULP240810020D>

5. Dobрева, A. (2025). Rights on Databases and Technological Measures—Topical Problems of the Information Society. 10th International Scientific Conference – ERAZ 2024: ISCTE - University Institute of Lisbon. Conference Proceedings (pp. 751-758). Association of Economists and Managers of the Balkans. Official publication and assignment of a DOI Number is pending <https://doi.org/10.31410/ERAZ.2024.751>